

Jiří Černík

Divoký západ II.

Muži víry

Jiří Černík

Divoký západ II.

Muži víry

Nakladatelství Libri
Praha 2002

© Jiří Černík, 2002

© Libri, 2002

ISBN 80-7277-124-8

Obsah

Slovo úvodem	7
VÝCHODNÍ POBŘEŽÍ	10
Puritáni a separatisté	10
Presbyteriáni	13
Baptisté	17
Episkopálci a metodisté	20
Kvakeři	27
Moravští bratři	32
NA ZÁPAD OD MISSISSIPPI	40
Katolické misie	40
Protestanti	53
MORMONI	63
Počátky hnutí	63
Dějiny osídlování Utahu	84
Doktrína hnutí	108
Pár slov na závěr	118
Seznam literatury	124

Slovo úvodem

Tato útlá knížka pojednává o zajímavém fenoménu, se kterým se setká i dnešní návštěvník amerického Západu: se silnou religiozitou mezi místním obyvatelstvem. Toto hluboké náboženské cítění se projevuje nejen pravidelnými návštěvami kostela, ale i značným počtem větších či menších náboženských skupin, které se výrazně odlišují svým názvem, vnitřní organizací a teologickými koncepty. Abychom lépe porozuměli této neobvyklé rozmanitosti, musíme se alespoň nakrátko vrátit do doby, kdy první Evropané vstoupili na půdu nynějších Spojených států.

I když za pozdějšího osídlování Ameriky byla drtivá většina imigrantů motivována představou materiálního prospěchu, převážná část přistěhovalců během sedmáctého století přicházela z ryze náboženských důvodů. Sem pochopitelně v první řadě patří takzvaní „poutníci“ (*Pilgrims*), kteří po konfliktu s anglikánskou církví odešli z Anglie, krátce se zdržovali v Holandsku, a když se jim v roce 1620 naskytla příležitost, odjeli do Nového světa. Loď *Mayflower*, na jejíž palubě se nacházelo kolem stovky mužů, žen a dětí, měla za cíl Jamestown ve Virginii. Během podzimních bouří se však odchýlila od původního směru a přistála v dnešním Massachusetts.

Když se podíváme na historický původ jednotlivých kolonií, zjistíme, že angličtí králové (Jakub I., Jakub II., Karel II., Jiří I. a Jiří II.) využívali amerického kontinentu k tomu, aby se systematicky zbavovali jinověrců, jinými

slovy kterékoliv náboženské skupiny, jež nebyla ochotna přijmout hegemonii anglikánské církve. Zakrátko po „poutnicích“, nazývaných také separatisty, přicestovali do Nové Anglie puritáni, v roce 1633 se na území dnešního Marylandu usídlili katolíci (lord Baltimore) a v roce 1681 dostali kvakeři k dispozici území dnešní Pensylvánie (William Penn). Díky toleranci kvakerů se do Pensylvánie později přesunuli též moravští bratři, kteří si toliko ponechali název zakladatelů této církve (odnože jednoty bratrské), ovšem ve skutečnosti byli všichni protestantští Němci. Presbyteriánští Skotové se rozhodli usídlit v pensylvánských horách.

Začátkem osmnáctého století se ve třinácti koloniích etablojí dvě hlavní, výrazně odlišné náboženské skupiny. Na jedné straně to jsou anglikáni jakožto představitelé vládnoucí třídy (angličtí aristokraté, jimž král přidelil obrovská území, a kupci, kteří si byli vědomi, že jejich obchodní úspěchy plně závisí na podpoře mocenských struktur), na druhé straně protestanti ovlivnění Lutherovým, Zwingliovým a Kalvínovým učením. Anglikáni se svou organizací a náboženskými obřady lišili jen málo od katolíků, neboť – jak čtenář možná pamatuje z hodin dějepisu – důvodem pro vytvoření této církve byl konflikt mezi anglickým králem Jindřichem VIII. a papežem Klementem VII. v otázce rozvodů. Protože papež nesouhlasil s královým dosti volným přístupem k manželskému stavu, Jindřich VIII. si s podporou parlamentu prostě založil svou vlastní církev (1534), stal se její hlavou, a na rozdíl od římskokatolické církve rozvody povolil. K jiným podstatnějším teologickým, organizačním či liturgickým změnám však nedošlo.

S rostoucí mocí anglikánů v koloniích ovšem narůstal útlak protestantských skupin, zejména baptistů ve Virginii, což zákonitě vedlo jednak k jejich osamostatňování, jednak k vytváření nových náboženských seskupení. Ten-

to proces nejen umožňovaly, ale i urychlovaly následující faktory: netolerance či dokonce útlak ze strany silnějších skupin; teologický konflikt (interpretace bible); konflikt v řešení či přístupu k současným politickým otázkám (např. otroctví); nesouhlas s vnitřní organizací církve; možnost odchodu na západ, jinými slovy na neosídlená území, kde jednotlivé náboženské skupiny mohly zakládat své vlastní osady mimo dosah silnějších či vládnoucích církví (tyto pohnutky vedly například kroky osadníků, kteří v polovině osmnáctého století pronikali do pensylvánských, virginských a karolínských hor).

Nebudeme tudíž přehánět, když řekneme, že duchovní kořeny Spojených států jsou nerozlučně spjaty s náboženstvím a se společenskou rolí, kterou sehrálo, a že celá řada pozdějších politických principů vycházela z této historické zkušenosti. Jako příklad můžeme uvést dvě zásady zakotvené v americké ústavě – absolutní svobodu náboženství a separaci státu a církve.

Náboženství se stalo duchovní podporou migrace na západ nejen v osmnáctém století, ale i po občanské válce. Osídlování neznámé země bylo totiž zcela v souladu s dramatickým osudem Izraelitů na poušti; bible během tohoto procesu sehrála nemalou roli, koneckonců i nepřátelský postoj k indiánům se ospravedlňoval nejedním citátem ze Starého zákona.

Než se pustíme do bližšího popisu náboženské situace na americkém Západě, podívejme se nejdříve na historii a charakteristické prvky nejdůležitějších náboženských skupin.

Východní pobřeží

Puritáni a separatisté

Již v polovině šestnáctého století, krátce poté, co Parlament schválil vytvoření anglikánské církve a její hlavou učinil Jindřicha VIII., se na nábožensko-politické scéně objevuje vyhraněné hnutí, jehož cílem je další reformace této instituce. V pozadí tohoto vývoje stojí skutečnost, že po odtržení od Říma nedošlo ke hlubším změnám, teologickým ani organizačním, které by odpovídaly představám tehdejších reformátorů. Toto hnutí si kladlo za cíl očistu církve, jinými slovy purifikaci, a proto se pro ně ustálilo pojmenování puritáni. Puritánské hnutí se však poměrně brzy štěpí na dvě větve, a to na původní puritány, kteří se i nadále pokoušejí realizovat své reformní úmysly, a na separatisty, kteří poznali, že jakýkoliv pokus o změnu anglikánské církve je odsouzen k neúspěchu, a proto trvají na separaci a vytvoření samostatné náboženské obce.

Jedním z nejdůležitějších důvodů, které vedly k tomuto konfliktu, bylo odmítání existující katolické struktury, neboť anglický král v zásadě zaujímal pozici papeže. Podle reformačních koncepcí separatisté odmítali církevní hierarchii a trvali na tom, že jediná nejvyšší správní autorita je místní obec či kongregace. Jejich krédo spočívalo v tom, že každá obec má právo si zvolit vlastní správu a pastora a určit vlastní formu bohoslužeb. Kongregacionalisté, jak byli tito lidé později nazýváni, byli pevně přesvědčeni, že

Písmo svaté vyjadruje vŭli boží, že je to konečná autorita v náboženských disputacích a že nedává absolutně žádné oprávnění k vytváření hierarchie, v jejímž čele stojí biskup nebo jiná osoba. Toto hnutí se oficiálně konstitovalo jakožto samostatné náboženství v roce 1580 v Norwichi a jeho hlavou se stal reformní anglikánský kněz Robert Browne. Anglikánská církev, jež byla vlastně státním náboženstvím, interpretovala separatistické hnutí nejen jako kacířství, ale přímo jako rebelii proti královskému majestátu a vyhlásila tvrdou perzekuci. Separatisté pod vedením jistého Johna Robinsona reagovali na tento stav odchodem do Holandska; v roce 1620 tvořili značnou část skupiny takzvaných „poutníků“, kteří odjeli do Nového světa.

„Poutníci“ vystoupili na břeh dnešního státu Massachusetts 21. prosince. Jen díky místním přátelsky nakloněným indiánům neskončil tento experiment tragédií, přesto skoro polovina poutníků nepřežila první zimu a mnozí další se vážně zabývali myšlenkou na návrat do Evropy nebo odchod do Jamestownu. Teprve během několika příštích let se díky houževnatosti a odhodlání jednotlivých rodin a též díky organizačním schopnostem guvernéra Williama Bradforda a kapitána Milese Standishe podařilo vytvořit fungující farmy, nebo jak se dříve říkalo, plantáže (z angl. *plant* – rostlina), a založit další osady podél pobřeží.

Pro zajímavost připomínáme, že právě poutníci dali podnět k novému, ryze americkému svátku – dni Děkuvzdání, jakožto projevu vděčnosti za přežití. Slaví se dodnes (ve čtvrtek každého čtvrtého listopadového týdne), a dá se dokonce říct, že to je vlastně nejpopulárnější svátek v USA, snad důležitější než Vánoce. (Pokud se příslušníci jednotlivých rodin chtějí sejít a musí se rozhodnout mezi Vánocemi a Děkuvzdáním, pokaždé dají přednost druhému z nich.)

Podle dochovaných zápisů existovalo v roce 1648 na pobřeží dnešní Nové Anglie 37 osad, z nichž každá měla

svůj kostel. Tyto náboženské obce udržovaly mezi sebou pravidelné styky a podílely se na řešení každodenních problémů. Jednou z nejdůležitějších otázek, které se musely rychle řešit, bylo vzdělání, a proto se již během 30. a 40. let objevují školy univerzitního typu, takzvané koleje (*colleges*): Harvardská, Yaleova, Williamsova a Amherstova. Zde je třeba připomenout, že v roce 1647 se měl Jan Amos Komenský stát rektorem Harvardské koleje, ale kvůli svému věku a politickým důvodům tuto nabídku odmítl.

Podívejme se nyní na puritány, kteří zůstali v Anglii. Zpočátku, díky smířlivějšímu postoji k anglikánské církvi, nebyli vystaveni tak tvrdé perzekuci jako jejich souvěrci separatisté. S nástupem Karla I. na trůn v roce 1625 se však jejich osud změnil. Zejména v roce 1633, kdy se stal hlavou anglikánské církve William Laud, zesílilo systematické pronásledování a mnozí puritáni dali přednost odchodu ze země. Jejich přirozeným útočištěm se stala kolonie na druhé straně Atlantiku, v sousedství separatistů. Většina puritánů však zůstala v Anglii, pronikla dokonce do dolní sněmovny Parlamentu a v roce 1642 se pod vedením Olivera Cromwella zúčastnila velké puritánské revoluce. O sedm let později byl Karel I. popraven a puritáni se stali hlavními exponenty britské vlády. Po roce 1660, kdy došlo k obnovení monarchie, ztratili na důležitosti a nakonec splynuli s ostatními protestantskými skupinami (například s kvakery, baptisty a presbyteriány).

Nás pochopitelně více zajímá role puritánů v Novém světě. Podle odhadu historiků jich mezi lety 1630–40 přicestovalo do Ameriky kolem dvaceti tisíc. Na rozdíl od separatistů, kteří se soustřeďovali v okolí města Plymouth, se puritáni usadili na březích dnešního bostonského zálivu a založili město Boston. Američané je považují za skutečné zakladatele massachusettské kolonie.

V jejich správě se zpočátku odrážely principy kongregačníchistů, ale později dochází k vytvoření v zásadě teokra-